

УДК351.86:355.457>(477)

Олег Мітягін

кандидат історичних наук

Національний університет оборони України, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0002-2230-5150>

DOI: 10.33099/2617-1775/2023-01/177-185

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ -ЧЛЕНАХ НАТО

У статті проаналізовано особливості організації системи забезпечення якості освіти та підготовки, яка використовується в країнах - членах НАТО. Зокрема, досліджено керівні документи, що регламентують процес організації та провадження освітньої діяльності і підготовки у навчальних закладах НАТО. Також досліджено механізми та процеси забезпечення якості освіти та індивідуальної підготовки у країнах - членах НАТО, а саме: організація системи менеджменту якості освіти, етапи проведення інституційної акредитації освіти та підготовки. Під час дослідження встановлено, що в кожному закладі освіти та підготовки з метою забезпечення відповідності стандартам НАТО впроваджений процес постійного вдосконалення, який складається з внутрішнього та зовнішнього циклів постійного вдосконалення.

З метою підтвердження наявності у військовому закладі освіти та підготовки ефективної системи менеджменту якості освіти начальник підготовки об'єднаних сил НАТО проводить інституційну акредитацію відповідності певного курсу вимогам освіти та індивідуальній підготовці НАТО. Налагоджена система постійного вдосконалення та інституційної акредитації в закладах освіти дозволяє забезпечити якість підготовки військових фахівців на високому рівні відповідно до стандартів НАТО.

Ключові слова: професійна військова освіта; освіта та індивідуальна підготовка; інституційна акредитація; система менеджменту якості; контроль якості; процес постійного вдосконалення; професійні компетентності; вимоги НАТО до освіти та підготовки; політика закладу; доктрина; стейкхолдери.

Постановка проблем. Відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України провадиться трансформація системи військової освіти, метою якої є підвищення спроможностей Збройних Сил України до оборони держави та повної операційної сумісності зі збройними силами країн-членів НАТО. Так, 30 грудня 2022 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 1490, згідно з якою Концепцію трансформації військової освіти викладено у новій редакції [4]. Ця Концепція повністю відповідає стратегічній цілі набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору. Також відповідно до статті 16 розділу V Закону України «Про вищу освіту» [1] в Україні існує та працює система забезпечення якості вищої освіти, яка схожа на Європейську систему якості вищої освіти та складається з систем:

забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);

зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти;

забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Проте проблемною для України на цьому етапі залишається існуюча модель системи військової освіти, яка не враховує більшості сучасних тенденцій в підготовці військових фахівців, зокрема, не визначена система забезпечення якості професійної військової освіти, яка відповідно до Концепції трансформації військової освіти повинна забезпечувати якість вищої освіти та професійної військової освіти, яка відповідає вимогам стандарту НАТО Vi-SCD 075-007 «Освіта і підготовка».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань, пов'язаних з підготовкою військових фахівців країн-членів НАТО, присвячено низку наукових праць вітчизняних вчених. Так, порівняльний аналіз систем підготовки військових фахівців у країнах Альянсу здійснили О. Барабанщиков, Д. Вітер, М. Гацько, Б. Олексієнко, С. Печеров, Ю. Приходько, В. Телелим, О. Челпанов. Разом з тим слід зазначити, що, незважаючи на різноманітність публікацій щодо систем підготовки в провідних країнах світу, дослідження сучасного стану забезпечення якості освіти та підготовки держав-членів НАТО системно не розглядалася.

Мета статті: аналіз особливостей організації системи забезпечення якості освіти та підготовки офіцерських кадрів у системі НАТО для врахування їх досвіду під час реформування системи військової освіти України.

Методи дослідження: для розв'язування поставлених завдань використано загальнонаукові методи аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми, моніторинг існуючої системи забезпечення якості освіти та підготовки офіцерських кадрів держав-членів НАТО, системний аналіз і синтез, індукція та дедукція, системний підхід до розв'язування проблем, класифікація, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу.

Якість освіти упродовж тривалого часу визначається ключовим питанням вищої освіти в світі. За аналогією з поняттям якості в цілому якість освіти може бути визначена як сукупність рис та характеристик освітнього процесу, що дозволяють задовольнити наперед визначені потреби здобувачів освіти. Європейська практика оцінки якості освіти характеризується створенням спеціалізованих акредитаційних агенцій – громадських організацій, що займаються розробкою інструментарію й методик оцінки якості, а також здійснюють перевірку якості освіти. Діяльність агенцій зосереджена, головним чином, на оцінці якості та забезпеченні гарантій якості, що включає акредитацію вищих навчальних закладів і освітніх програм, а також контролю та консалтингу в окремих елементах і аспектах освітньої діяльності, наприклад: електронне навчання, ефективність наукових досліджень, освітні сервіси, системи менеджменту якості тощо [9,с.68].

Аналіз освітніх програм системи освіти і підготовки фахівців навчальних закладів НАТО показав, що система підготовки в навчальних закладах НАТО відрізняється від системи підготовки в національних навчальних закладах

країн – членів Альянсу [8,с.21]. Підготовка у навчальних закладах державах-членів Альянсу охоплює як професійну освіту, так і професійну підготовку, оскільки здійснюється поєднання формальної і неформальної освіти. Професійна підготовка поділяється на дві підсистеми: професійна підготовка та удосконалення фахової компетентності. Професійна підготовка має таку ж саму структуру, що і в навчальних закладах НАТО [2, с.2]. Наприклад, у США створено систему професійної військової освіти, поєднану з професійною підготовкою. У більшості держав – членів НАТО переважає професійна військова підготовка, а не військова освіта, що зумовлюється малою чисельністю збройних сил і невеликим державним замовленням [2, с.2].

Основним документом, що встановлює головні пріоритети та регламентує шляхи і способи досягнення визначених цілей у сфері освіти та підготовки країн НАТО, є політика. Проте існують певні відмінності у структурі та змісті цього документу, який стандартизує процеси розвитку військової освіти в НАТО та державах-членах НАТО. Ці відмінності стосуються, перш за все, особливостей розвитку галузі воєнної науки у кожній державі. На здійснення освітньої діяльності у межах цієї галузі орієнтується США, розробляючи власну політику військової освіти. Проте більшість європейських держав-членів НАТО позбавлені такої можливості, застосовуючи спільні стандарти розвитку військової освіти, викладені у відповідних документах НАТО [2, с.6].

У цілому система освіти та індивідуальної підготовки НАТО регламентується ієрархією керівних документів-від МС 0458/3 «Політика НАТО: Освіта. Підготовка. Навчання та Оцінювання (ETEE)» [6], яка видається Військовим комітетом НАТО (Military Committee, МС), що встановлює цілі професійної військової освіти офіцера, спільний навчальний простір для навчання офіцерів і середовище професійної військової освіти офіцера до спільною директиви двох стратегічних командувань НАТО (Bi-Strategic Comand, Bi-SCs) «Освіта та індивідуальна підготовка (E&ITD) 075-007 від 10 вересня 2015 року» (далі – Директива) [5]. Зазначені керівні документи становлять базу для організації та провадження освітньої діяльності і підготовки як у навчальних закладах НАТО, так і в національних закладах держав – членів Альянсу (Центрів удосконалення / Centers Of Excellence) і партнерів НАТО.

До системи забезпечення якості професійної військової освіти в країнах - членах НАТО входять країни НАТО, навчальні заклади освіти та підготовки НАТО, слухачі, курсанти (інструктори), штаб Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО з трансформації, начальник підготовки об'єднаних сил НАТО (JFT), політики та директиви. Відповідно до директиви МС 0458/з штаб Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО з трансформації відповідає за зміст і сертифікацію курсів [6]. Курси, які були внесені до каталогу можливостей освіти та підготовки мають право на сертифікацію НАТО. Для цього відповідно до Директиви Штаб Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО з трансформації, за заявкою освітнього закладу проводить інституційну акредитацію, з метою підтвердження, що заклади освіти та підготовки використовують ефективну систему менеджменту якості (Quality Management System, QMS) [3, с.20]. Загалом QMS – це повний комплекс стандартів якості, методик та повноважень в закладі

освіти та підготовки, який охоплює усі аспекти діяльності, від визначення та задоволення потреб зацікавлених сторін до планування впровадження, моніторингу та перегляду програм освіти. QMS складається з чотирьох елементів:

А. Інспектування

- здійснення самооцінки;
- моніторинг роботи викладачів;
- інспектування матеріально-навчальної бази;
- дії з виправлення недоліків під час курсу.

В. Контроль якості

- оцінювання навчання слухачів;
- відгук від зацікавлених сторін;
- звітність;
- дії з виправлення недоліків курсу після його завершення.

С. Гарантування якості

- розроблення процедур (інструкцій до порядку дій);
- аналіз індикаторів дієвості проведення навчання (підготовки);
- Визначення курсу освіти і індивідуальної підготовки та його перегляд;
- підбір викладацького та іншого постійного складу;
- інформаційна система;
- внутрішня оцінка процесів.

Д. Менеджмент якості

- розроблення політики (керівництво якістю);
- управління якістю, щорічний огляд і покращення;
- аналіз основних індикаторів дієвості проведення навчання (підготовки);
- залучення зовнішніх та внутрішніх зацікавлених осіб;
- професійний розвиток постійного складу і збільшення повноважень;
- публічна інформація і комутації.

У кожному закладі освіти та підготовки з метою відповідності стандартам НАТО впроваджений процес постійного вдосконалення, який складається з внутрішнього і зовнішнього циклів постійного вдосконалення.. Заклади освіти та підготовки повинні збирати необхідну інформацію, аналізувати її, оцінювати результати та вносити зміни до наявних підходів та процедур, а також формувати щорічний звіт з аналізу якості. Зовнішній цикл містить початкову інституційну акредитацію закладу освіти та підготовки, після якої закладу надають доповідь щодо результатів оцінки, що містить рекомендації для покращення внутрішніх підходів та процедур. Командири бойових підрозділів надають оновлену інформацію щодо вимог до рівня підготовки на основі змін в оперативному середовищі, а також відгуки закладам освіти та підготовки щодо рівня підготовленості їхніх випускників. У свою чергу, з метою демонстрації наявності у військовому закладі освіти та підготовки ефективної системи менеджменту якості освіти начальник підготовки об'єднаних сил НАТО проводить щорічну інституційну акредитацію відповідності певному курсу вимогам освіти та індивідуальній підготовці НАТО. Для цього призначається та направляється група експертів з гарантування якості,

на основі рекомендацій якої приймається рішення щодо акредитації закладу, який ґрунтується на стандартах якості НАТО [3, с.20].

Основні етапи інституційної акредитації (Рис. 1):

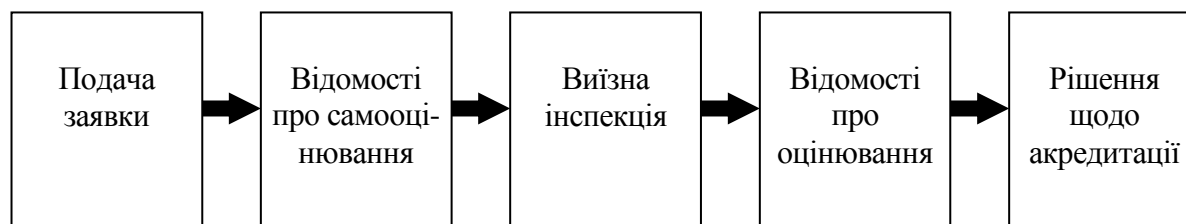

Рис. 1 Основні етапи інституційної акредитації

Заступник начальника штабу – Начальник підготовки об’єднаних сил приймає остаточне рішення на основі рекомендації групи експертів з гарантування якості та звіту про результати оцінювання. Можуть бути прийняті такі рішення:

безумовна акредитація, яка залишається дійсною протягом шести років;

умовна акредитація, яка є дійсною протягом року чи шести місяців – за умови, що заклад освіти зможе обґрунтувати, показати покращення та усунення визначених під час інспекції недоліків;

без акредитації, коли надаються рекомендації щодо усунення недоліків та покращення окремих аспектів діяльності. Усунення недоліків дозволить закладу освіти отримати акредитацію.

Після успішної акредитації Штаб Верховного головнокомандувача об’єднаних сил НАТО з трансформації проводить моніторинг усіх акредитованих закладів освіти через щорічний звіт щодо гарантування якості. У подальшому формуються щорічні звіти щодо гарантування якості, збираються та узагальнюються в одну збірку рекомендацій для гарантування якості, яка містить передовий досвід, типові проблеми та запропоновані рішення. Така збірка розповсюджується серед зацікавлених сторін [3, 25].

Для України край важливо урахування основних тенденцій розвитку сучасної системи військової освіти в країнах НАТО, а саме: системний підхід до організації й здійснення підготовки офіцерських кадрів, інформаційно-телекомунікаційної мережі системи військової освіти, розвинена інфраструктура системи підготовки, багатоступеневість військової підготовки, використання спеціалізованих навчальних центрів, підвищення кваліфікації протягом усієї військової служби, забезпечення престижності навчання, поваги до історії, традицій, гуманізація, демократизація, інформатизація й технологізація навчального процесу та формування системи забезпечення якості професійної військової освіти, яка по мінімуму визначається зовнішніми процедурами гарантування якості національними процедурами ліцензування та акредитації.

Висновки та напрями подальших досліджень. Визначення та надання ефективних, результативних та обґрунтованих рішень стосовно освіти та індивідуальної підготовки досягається завдяки системному підходу НАТО до

підготовки на основі глобального програмування за яким відбувається перехід від вимог до рішень. При цьому всі навчальні заклади, котрі здійснюють підготовку фахівців для збройних сил Альянсу, мають проходити акредитацію, що висуває низку вимог щодо відповідності закладу освіти певним критеріям, алгоритм проведення якої визначається Директивою 0«Освіта та індивідуальна підготовка (E&ITD) 075-007 від 10 вересня 2015 року». Процедура організації системи забезпечення якості освіти та підготовки в країнах – НАТО складається з таких етапів: внутрішній контроль якості, підготовка закладом вищої освіти звіту щодо само оцінювання та проведення щорічної інституційної акредитації до відповідності певному курсу вимогам стандартам НАТО. Для цього призначається та направляється група експертів з гарантування якості, на основі рекомендацій якої приймається рішення щодо акредитації закладу, який ґрунтується на стандартах якості НАТО.

Налагоджена система постійного вдосконалення та інституційної акредитації що існує в закладах освіти НАТО, дозволяє забезпечити якість підготовки військових фахівців на високому рівні відповідно до стандартів НАТО. Треба зауважити, що такі підходи притаманні і системі вищої військової освіти України, яка інтегрована в державну систему вищої освіти, яка забезпечує якість вищої освіти та складається з системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти. Але в системі неформальної освіти України, зокрема професійної військової освіти, відсутній державний незалежний орган з функціями щодо проведення ліцензійної експертизи та акредитації освітніх програм, за якими здійснюється професійна підготовка особового складу сил оборони України. Отже, актуальним є утворення такої інституції, яка буде відповідати за реалізацію політики Міністерства оборони України у сфері забезпечення якості професійної військової освіти.

Перспективним напрямком наукових досліджень є питання формування інтегрованої моделі системи забезпечення якості професійної військової освіти в силах оборони України на основі досвіду організації системи забезпечення якості військової освіти та підготовки в країнах – НАТО. Це питання має вирішуватись у контексті інституційного забезпечення функціонування системи професійної військової освіти в Україні з урахуванням основних вимог професійної підготовки офіцерів на різних рівнях військової освіти в контексті сучасних завдань сектору безпеки і оборони та стандартів у країнах Альянсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2.848-VIII> [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/112-zakon>.
2. Мітягін О. Освіта та індивідуальна підготовка в країнах НАТО/ Мітягін О. // 36. наук. праць ЦВСД. – 2021. – №2 (44). – С.123-136.
3. Освіта та індивідуальна підготовка (E&ITD) 075-007: Спільна директива стратегічних командувань НАТО: довідкові матеріали./[колектив авторів]. – К: НУОУ, 2021. – 178 с.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1490 “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. № 1410” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2019-%D0%BF#top>.

5. Bi-Strategic Comand Education and individual Training Directive (E&ITD) 075-007. 10 September 2015 [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.akt.nato.int/images/stories/structure/jft/ptecs/etd-075-007pdf>.

6. MC 0458/3 NATO Education, Training, Exercise and Evaluation Policy, dated 03 September 2014.

7. SHJ7/TTX/PF – 206310, Bi – SCD 75-7, NATO Education and individual Training Directive dated 27 MAY 2009.

8. Тюрін В.В., Салій А.Г., Касяненко М.В., Опенько П.В., Мартинюк О.Р. Обґрунтування моделі підготовки фахівців Повітряних Сил у сучасних умовах. Наука і оборона. К. :НУОУ, 2019. № 9 (4). С.20 – 26.

9. Тригуб І. Класифікація країн Східної Європи щодо подібності підготовки експертів у галузі освіти / І. Тригуб // Неперервна професійна освіта: теорія і практика (Серія: педагогічні науки). – 2016. – Випуск №1-2 (46-47). – С. 66-70.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" vid 01.07.2014 r. № 1556-VII [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2.848-VIII> Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/112-zakon>.

2. Mitiahin O. Osvita ta individualna pidhotovka v krainakh NATO/ Mitiahin O. // Zb. nauk. prats TsVSD. – 2021. – №2 (44). – S.123-136.

3. Osvita ta individualna pidhotovka (E&ITD) 075-007: Spilna dyrektyva stratehichnykh komanduvan NATO:dovidkovi materialy./[kolektyv avtoriv]. – K: NUOU, 2021. – 178 s.

4. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 hrudnia 2022 r. № 1490 “Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 hrudnia 1997 r. № 1410” [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2019-%D0%BF#top>.

5. Bi-Strategic Comand Education and individual Training Directive (E&ITD) 075-007. 10 September 2015 [Elektronnyi resurs].- Rezhym dostupu: <https://www.akt.nato.int/images/stories/structure/jft/ptecs/etd-075-007pdf>.

6. MC 0458/3 NATO Education, Training, Exercise and Evaluation Policy, dated 03 September 2014.

7. SHJ7/TTX/PF – 206310, Bi – SCD 75-7, NATO Education and individual Training Directive dated 27 MAY 2009.

8. Tiurin V.V., Salii A.H., Kasianenko M.V., Openko P.V.,Martyniuk O.R. Obhruntuvannia modeli pidhotovky fakhivtsiv Povitrianykh Syl u suchasnykh umovakh. Nauka i oborona. K. :NUOU, 2019. № 9 (4). S.20 – 26.

9. Tryhub I. Klasyfikatsiia krain Skhidnoi Yevropy shchodo podibnosti pidhotovky ekspertiv u haluzi osvity / I. Tryhub // Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka (Serii: pedahohichni nauky). – 2016. – Vypusk №1-2 (46-47). – S. 66-70.

SUMMARY

Oleh Mitiahin,
PhD (Historical Sciences)
National Defence University of Ukraine

ORGANIZATION OF THE QUALITY ASSURANCE SYSTEM OF VOCATIONAL MILITARY EDUCATION IN NATO MEMBER COUNTRIES

The article is devoted to the study of quality assurance of education and training of military specialists in NATO member countries. Also analyzed are policy documents that regulate the

process of organizing training and education in NATO educational institutions. The processes of ensuring the quality of education and training in NATO member countries, which include the organization of an education quality management system, as well as institutional accreditation, are considered. According to the author, the system of professional military education in Ukraine requires further institutional development with the involvement of independent bodies to assess and ensure the quality of education.

Introduction. *The quality of education is determined by the key issue of higher education in the world. The issues of ensuring the quality of education and training of military specialists in NATO member countries are given constant attention. The article considers the processes of ensuring the quality of education and training in NATO member countries, which include the organization of an education quality management system, as well as institutional accreditation. To ensure that the educational process meets NATO standards. NATO educational institutions have implemented a process of continuous improvement, which consists of internal and external cycles. In order to assess the effectiveness of the education quality management system, the head of the training of the joint forces of NATO, at the request of the educational institution, conducts an annual institutional accreditation for the compliance of a certain course with the requirements of the NATO standard. According to the author, the system of professional military education in Ukraine requires further institutional development with the involvement of independent bodies to assess and ensure the quality of education.*

Purpose. *Based on the analysis of the quality assurance system for the education and training of military specialists in NATO member countries, to give propositions for the further institutional development of professional military education in Ukraine with the involvement of independent bodies for assessing and ensuring the quality of education.*

Methods. *To solve the tasks, general scientific methods of analysis of scientific literature on the researched problem, monitoring of the existing system of education and training of officers of NATO member states, system analysis, and synthesis, induction, and deduction, system approach to problem-solving, classification, generalization and systematization.*

Result. *The system of professional military education in Ukraine requires further institutional development with the involvement of independent bodies to assess and ensure the quality of education.*

Originality. *The established system of continuous improvement and institutional accreditation existing in NATO educational institutions allows for ensuring the quality of training of military specialists at a high level in accordance with NATO standards. Such approaches are inherent in the system of higher military education of Ukraine, which is integrated into the state system of higher education, which ensures the quality of higher education and consists of the quality assurance system of the National Agency for Quality Assurance of Higher Education and independent institutions of evaluation and quality assurance of higher education. But in the system of formal education of Ukraine, there is no state independent body with the functions of carrying out licensing examinations and accreditation of educational programs, according to which the professional training of the personnel of the defense forces of Ukraine is carried out. Therefore, the creation of such an institution as the Agency for quality assurance of professional military education, which will be responsible for the implementation of the policy of the Ministry of Defense of Ukraine in the field of quality assurance of professional military education, is relevant.*

Conclusion. *The procedure of the education and training quality assurance system in NATO countries consists of the following stages: internal quality control, preparation of a self-assessment report by the higher education institution, and annual institutional accreditation to meet the requirements of NATO standards for a certain course. A promising direction of scientific research on this issue is the study of the issue of the formation of an integrated model of the system of quality assurance of professional military education in the defense forces of Ukraine based on the analysis of the system of quality assurance of military education and training in NATO countries. The issue of institutional support for the functioning of the professional military education system in Ukraine, taking into account the basic requirements for the professional training of officers at various levels*

of military education in the context of modern tasks of the security and defense sector and standards in the Alliance countries, also needs to be further resolved.

Key words: *education and individual training; institutional accreditation; quality management system; quality control; continuous improvement process; NATO standards; policy; doctrine.*